

BUTIÑÀ, Julia (ed.). *Libro de la Orden de Caballería de Ramón Llull. Traducido de la lengua catalana según la Edición de 1901 de la Real Academia de Bones Lletres de Barcelona.* Madrid, Centro de Lingüística Aplicada Atenea, 2015, 111 pp.

Sònia GROS LLADÓS¹

La difusió i la traducció de les obres de Ramon Llull han experimentat un impuls remarcable en els darrers decennis, fruit de l'interès i la col·laboració de prestigioses universitats i institucions arreu del món. En són exemples magnífics la recent versió quadrilingüe –llatí, català, castellà i anglès– de la *Vita coaetanea* (2017) a cura del professor Antonio Cortijo, en una coedició d'IVITRA i l'Editorial John Benjamins², o la publicació de la versió al castellà del monumental *Llibre de contemplació*, coordinada per Júlia Butinyà, al Centro de Lingüística Aplicada Atenea (2018).³ Aquest treball integra la labor d'un conjunt selecte d'estudiosos lul·lians, d'àrees científiques diverses que inclouen llatinistes i especialistes en filosofia, i recull la traducció completa de la colossal obra lul·liana, elaborada sobre el text català després d'un rigorós coteig amb el text llatí.

Amb motiu de la celebració del setè centenari de la mort de Ramon Llull, la mateixa editorial Atenea va treure a la llum una peculiar i valuosa edició, a cura de Júlia Butinyà, del *Llibre de l'Orde de Cavalleria*, una de les primeres obres escrites per Ramon Llull entre els anys 1274 i 1276, àmpliament difosa per tot Europa en els segles posteriors com a manual teòric de cavalleria.⁴ El tractat de Llull, que pretenia, en escriure'l, construir una autèntica “sciència escrita en llibres, e que fos Art mostrade,

---

¹ UNED, Girona. E-Mail: sgroslla@gmail.com.

² Internet, [Vita coaetanea / A Contemporary Life / Vida coetánea / Vida coetània | Ramon Llull \(benjamins.com\)](http://benjamins.com).

³ Internet, [Centro de lingüística aplicada - Editorial ATENEA \(editatenea.com\)](http://editatenea.com).

⁴ Internet, [RAMÓN LLULL. Libro de la Orden de Caballería - Editorial Palas Atenea \(editatenea.com\)](http://editatenea.com).

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 32 (2021/1)

Jan-Jun 2021
ISSN 1676-5818

axi con són mostrades les altres sciències”, de la cavalleria –“pus noble ofici que tots”–, gaudí d’una considerable difusió, com prova la quantitat de manuscrits en circulació en els segles posteriors i la influència en autors i obres diversos, de don Juan Manuel a Joanot Martorell.

Imatge 1

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 32 (2021/1)

Jan-Jun 2021
ISSN 1676-5818

Aquest text de Llull comptava ja amb una traducció moderna al portuguès, en una acurada edició bilingüe realitzada pel professor Ricardo da Costa i publicada per l'Editora Giordano-Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência l'any 2000.⁵ L'edició de Butinyà se sumava, a més, a l'edició quàdruple de la mateixa obra, a cura d'Antonio Cortijo, en versió catalana, traducció contemporània al castellà i a l'anglès, juntament amb la cèlebre traducció anglesa de William Caxton (1484), publicada el mateix any 2015 per l'editorial John Benjamins i l'IVITRA de la Universitat d'Alacant.

En síntesi, el text que ressenyem consisteix en una reedició en facsímil de l'edició publicada per José Ramón de Luanco i la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'any 1901, atribuïda al cistercenc i lul·lista Antoni Ramon Pascual. L'edició de 1901 ve acompanyada d'una traducció moderna a la llengua castellana de l'especialista en l'obra lul·liana Júlia Butinyà, investigadora responsable del Grup de Recerca *Félix*, de la Universidad Nacional de Educación a Distancia, que aglutinà des d'una perspectiva interdisciplinària, centrada principalment en el camp de la traducció, destacats investigadors de l'obra lul·liana d'àmbits, àrees i universitats diverses. D'aquesta fructífera col·laboració van sorgir altres publicacions notables com *Cuatro obras* de Ramón Llull (2012)⁶, *Los mundos de Ramón Llull en las lenguas de hoy* (2012)⁷ o la traducció del *Félix* (2016), publicada en la Biblioteca de Autores Cristianos.⁸

El text que presenta Butinyà va precedir d'una breu introducció (pp. 5-12), on l'estudiosa, a més d'oferir una síntesi dels estudis, edicions i traduccions més rellevants d'aquesta obra lul·liana, explicita el contingut de l'obra i els criteris emprats en l'edició del text que es presenta i en la traducció, juntament amb una bibliografia bàsica per a una aproximació al text de Llull (pp. 13-14). S'inclou, a més, el pròleg que precedia l'edició del text lul·lià, de José Ramón de Luanco (pp. 15-17) i l'*Advertencia previa* del pare Pascual (pp. 19-22).

El cos central del llibre l'ocupa la reproducció de l'edició del *Llibre del Orde de Cavallerie* de 1901 de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, atribuïda al cistercenc

⁵ Internet, [O Livro da Ordem de Cavalaria \(c. 1274-1276\) | Idade Média - Prof. Dr. Ricardo da Costa \(ricardocosta.com\)](http://ricardocosta.com).

⁶ Internet, [RAMÓN LLULL, Cuatro obras - Editorial Palas Atenea \(editatenea.com\)](http://editatenea.com).

⁷ Internet, [Los Mundos de Ramón Llull - Butiñá Jiménez, Julia - LibrosUned.com](http://LibrosUned.com).

⁸ Internet, [Félix o Libro de maravillas - Biblioteca de Autores Cristianos - BAC Editorial \(bac-editorial.es\)](http://bac-editorial.es).

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 32 (2021/1)

Jan-Jun 2021
ISSN 1676-5818

Antoni Ramon Pascual (1708-1791), acarada amb la traducció al castellà de Júlia Butinyà (pp. 23-96). Acompanyen el text unes notes explicatives de Butinyà (pp. 96-105), a les qual l'editora afegeix les notes originals de Pascual (pp. 106-111).

Molts aspectes converteixen la lectura d'aquest llibre en una agradable singularitat. La inclusió del breu prefaci de Luanco, per exemple, documenta el coneixement de l'existència d'un exemplar de Jovellanos, anterior a l'edició d'Aguiló (1879), amb “dos columnas: una con el original lemosín y la otra con la versión castellana” (p.16), que Luanco relaciona amb l'edició de Pascual, i permet resseguir l'atzarosa trajectòria del còdex lul·lià i les seves còpies. Tot seguit, apareix l'interessant pròleg del pare Pascual, reproduït igualment en l'edició crítica d'Albert Soler i qualificat per aquest editor com “el millor que s'ha escrit sobre l'opuscle lul·lià fins als nostres dies” (1988: 156).

Els dubtes, tanmateix, sobre l'atribució de la versió i traducció a Pascual, i les divergències entre ambdues justifiquen, al parer de Butinyà, l'oportunitat d'una nova versió actual al castellà.

Al text lul·lià s'hi agreguen unes notes de l'editora, que contenen informacions complementàries diverses per a la lectura. Al nostre parer, és aquest un dels aspectes més remarcables del llibre. S'hi aborden elements relacionats amb el lèxic específic del món cavalleresc, com ara els referents a la falsa etimologia de *miles* < *mille*, el gal·licisme *troter* n. 15, *trompador* n. 23, *comdor* n. 30, el hàpax *manescalsir* n. 57, *cordat* n. 64, *quexade* n. 78 o l'hel·lenisme *acidia* n. 117, i en especial en la descripció del simbolisme de les armes del cavaller: *capeyl de ferre* n. 89, *ausberch* n. 90, *gorgere* n. 93, *perpunt* n. 103, etc.

Altres notes justifiquen les opcions escollides per la traductora, per oposició a versions anteriors: “libertad” per *franquese* n. 128, “pobres” per *mesquins* n. 45, “aderezar los alimentos y cuidar del arnés” per *taylar e guarnir* n. 20. Indica també puntualment algunes divergències de l'edició crítica de Soler (1988), derivada, com la de Pascual (ms. M) en darrer terme, del manuscrit C. Així succeeix en *Cavayler deu córrer cavayl be ornat* (Pascual) / *Córrer cavayl, bobornar* (Soler), corregit per aquest editor segons el manuscrit F (Soler 1988: 177, n. 8), que Butinyà ofereix com “Montar a caballo bien guarnecido” n. 37. O, ben al contrari, moments en què s'aparta del text de Pascual i segueix el de Soler: *e veus de fe* (Pascual) / *e no ús de ffe* (Soler), corregit

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 32 (2021/1)

Jan-Jun 2021
ISSN 1676-5818

segons el manuscrit A (Soler 1988: 173, n. 1), traduït per Butinyà “y no la ejerce” n. 27.

Altres notes de l'editora tenen a veure amb qüestions biogràfiques de l'autor (n. 5), amb conceptes o aspectes de l'estil lul·lià (n. 40, 51, 62, 129) o, reprenent els suggeriments de les notes del pare Pascual, a les quals remet oportunament, amb elements que apareixen en el títol XXI de la II *Partida* d'Alfons X de Castella (n. 33, 34, 43, 58).

Un interès particular ofereixen les nombroses notes en què l'editora comenta aspectes d'índole literària. Per descomptat, trobem referències al *Guillem de Vàroich* i a l'aprofitament lul·lià en l'episodi de l'ermità en el *Tirant* (n. 3, 9), al *Libro del cavallero et del escudero de Juan Manuel* (n. 11) o a motius corresponents a la tradició trobadoresca (n. 7, 56). No podia faltar algun apunt sobre el *Quijote* (n. 75, 102). També atén Butinyà als paral·lelismes amb passatges de la *Crònica de Desclot* (n. 13), de Muntaner (n. 113), *La Faula* de Guillem de Torroella (n. 59), Pere March (n. 93) o el *Dotzè del Crestià* d'Eiximenis (n. 74, 79, 80, 84, 86, 109). Són especialment freqüents els comentaris relacionats amb el *Libro de las gestas del rey don Jaime* (n. 28, 29, 41, 44, 49, 53, 106, 115), que Butinyà ofereix segons la seva recent traducció al castellà, per a major comoditat dels lectors castellanoparlants.

No s'oblida tampoc Butinyà de la cavalleria cortesana, amb referències a textos posteriors com la *Història de París i Viana* (n. 107) o les novel·les cavalleresques catalanes (n. 108, 112, 114). Particularment, comenta diversos aspectes comuns que retrobarem en el *Curial e Güelfa* (n. 116, 120, 124, 126), per bé que no s'està de suggerir-ne algunes diferències summament significatives, com ara els nous matisos de la decisiva reprensió de Bacus al cavaller Curial, enfonsat en el pecat de luxúria.

En definitiva, tot aquest conjunt de notes conformen una útil guia de lectura per al públic actual destinatari de l'edició i compensen, amb la conjunció de rigor i claredat en l'expressió, l'aridesa de les argumentacions lul·lianes, com també faciliten la comprensió de les formulacions teòriques sobre la cavalleria o del discurs al·legòric de la cinquena part de l'obra.

Una interessant peculiaritat de l'edició de Butinyà és que reproduïx al final, a més, les notes de Pascual que acompanyaven l'edició de 1901, el valor de les quals fa notar tot

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 32 (2021/1)

Jan-Jun 2021
ISSN 1676-5818

subratllant-ne el desaprofitament actual per part de la crítica -“hasta el presente inutilizadas” (p. 12). Notes que, en efecte, complementen i alhora aporten, per exemple, interessants elements de contrast amb un text proper en el temps i en la temàtica al de Lull, com les *Partidas* (1256-1265) d’Alfons X de Castella, i que poden suggerir aspectes mereixedors pel seu interès de futures recerques, com ja van suggerir Martí de Riquer o Albert Soler.

Ens trobem, en conclusió, davant una reproducció de l’edició de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona de 1901, que mereixeria per si sola la publicació d’aquest text de Lull, enriquida amb uns apartats que complementen extraordinàriament la lectura i el coneixement del text lul·lià. Tot plegat, una tasca realitzada amb solvència i profund coneixement de l’obra lul·liana per l’editora i amb notable cura i detallisme dels aspectes materials (només hem detectat la insignificant repetició del contingut de la nota 41 en la 42), especialment adient, però en cap cas exclusiva, per a un públic castellanoparlant.

En definitiva, cal felicitar els qui l’han feta possible –en especial, l’editora i traductora Júlia Butinyà, i el Centro de Lingüística Aplicada Atenea-, que d’aquesta manera reten el que sempre esdevé el millor homenatge possible a un autor, al *Doctor Il·luminat*, en aquest cas: la difusió i estudi de la seva obra dins i fora de l’àmbit catalanoparlant.